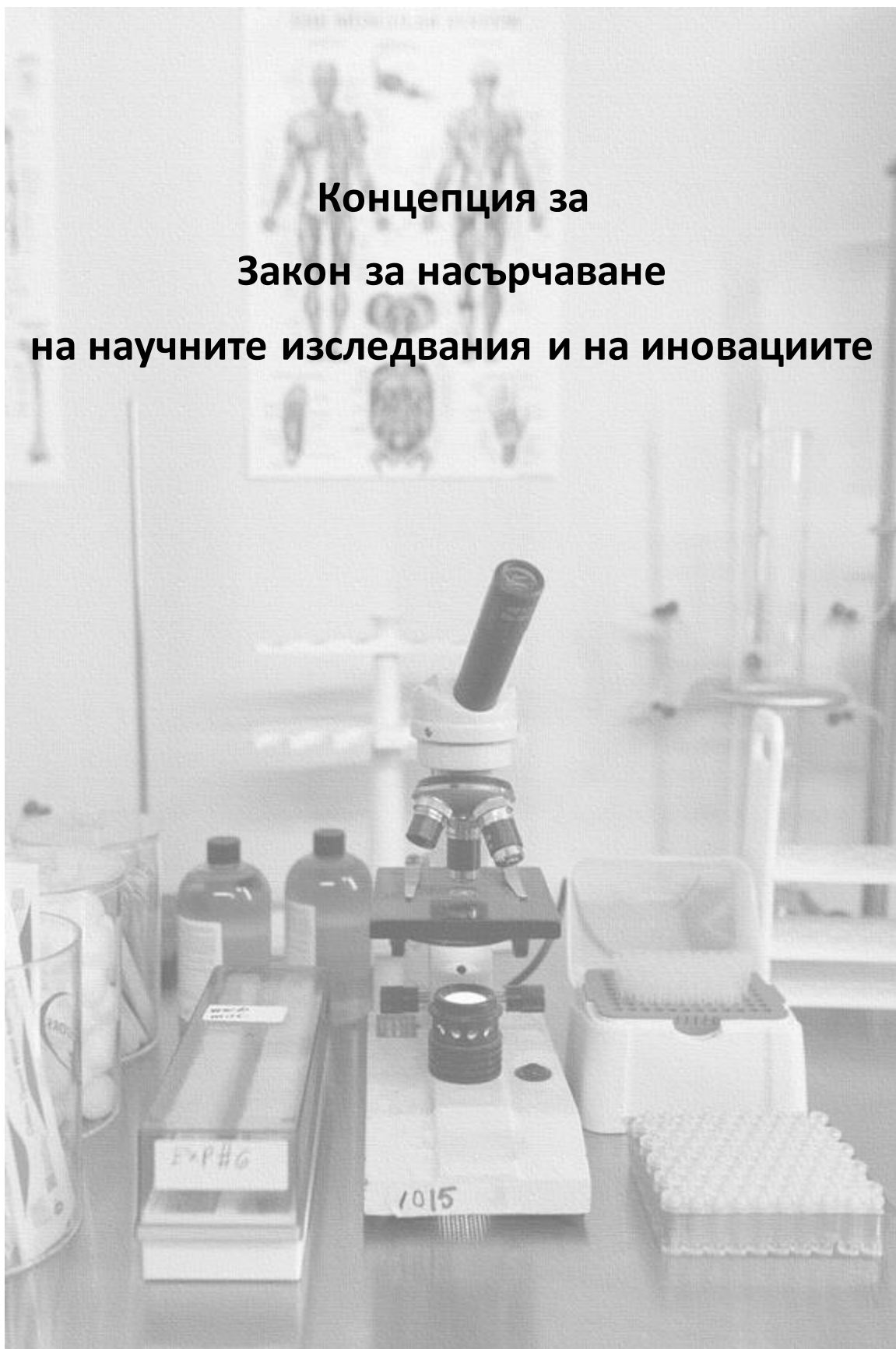

**Концепция за
Закон за насърчаване
на научните изследвания и на иновациите**

1. Въведение

Документът има за цел да предложи концепция за обхвата и структурата на нов Закон за насърчаване на научните изследвания и на иновациите („Законът“ от тук насетне). Законът трябва да очертае елементите на научноизследователската и иновационна екосистема в страната и да уреди основните обществени отношения между участниците в нея, така че да се създадат условия за реализация на пълния им потенциал и увеличаване на икономическото и социалното въздействие на инвестициите в научни изследвания и иновации. Това ще допринесе за своевременно реагиране на социалните и глобалните предизвикателства пред българското общество и до модернизирването на българската икономика и растеж.

Приемането на новия Закон има за цел да преодолее съществуващата към момента некоординираност между отделните секторни политики, като предложи действащ механизъм за съгласуваност при създаването и прилагането на обща политика за насърчаване на научните изследвания и на иновациите въз основа на функционални взаимоотношения между институциите. Посредством Закона ще се реализира динамична, резултатно ориентирана и ефективна научноизследователска система, която да подкрепя икономическия растеж и да подобрява качеството на живот в страната, като постепенно преодолее негативните тенденции на „изтичане на мозъци“, знания и средства.

Предлаганият механизъм обхваща планирането, осъществяването, включително финансирането, наблюдението и изпълнението на залегналата общата политика. В допълнение на това, новият Закон следва балансирано да отговори и на съвременните тенденции, предизвикателства и нужди на иновационната екосистема, в т.ч. съществуващи и нови участници в екосистемата.

Законът ще допринесе за повишаване на ефективността на научноизследователските системи, посредством **популяризиране на принципите на отворено споделяне, лесен достъп и надеждна повторна употреба на данни.**

Създаването и съгласуването на текста на работещ и устойчив нормативен акт изисква предварителна дискусия, по време на която да се очертаят възможните решения на идентифицираните проблеми в правоприлагането. **Концепцията ще бъде основа за провеждане на многостранни и отворени консултации със заинтересованите страни преди подготовката на текста на Закона.**

2. Идентифицирани проблеми

Осъществяваните през последните години анализи установяват **няколко основни взаимосвързани и взаимно усилващи се фактора, които възпират екосистемното функциониране на научноизследователската и иновационна система.** Липсата на

екосистемност се проявява в ниско ниво на коопериране между участниците в екосистемата и спорадично взаимодействие между академичната общност и бизнеса.

На първо място това е **недостатъчното и неустойчивото финансиране на научните организации и научните изследвания**. Анализът на наличните данни показва, че през последните години държавното финансиране остава непроменено и е в рамките на 0,25% от БВП, въпреки поетите ангажименти да достигне 0,50% от БВП през 2020 г. и 0.70% през 2022 г. Допълнително, основното финансиране се реализира през бюджетни практики, които не гарантират устойчивост. Планирането на средства за фонд „Научни изследвания“ (ФНИ) и Национален иновационен фонд (НИФ) е на годишна база, без дългосрочна стратегическа програма, което освен че създава условия за слаба прогнозируемост, също така поставя в неравностойно положение българските заинтересовани страни спрямо всички останали държави членки на ЕС. Същевременно и други звена към съответните ресорни министерства (Министерство на околната среда и водите, Министерство на здравеопазването и др.) получават средства за наука (основно за заплати и капиталови разходи за второстепенни разпоредители), без обаче постиженията им да са системно и видимо използвани за цялостния напредък на изследователската и иновационна екосистема.

От друга страна, структурата на финансирането на научноизследователска и развойна дейност по данни на НСИ показва, че **бизнесът инвестира повече от държавата**, като през 2015 г. достига 0,70% от БВП и тази тенденция е устойчива във времето. Характерът на частното финансиране е насочено към приложни изследвания и експериментално развитие като 95% от средствата, декларирани от национални предприятия като разходи за НИРД, остават в предприятията и **не осигуряват средства за фундаментални изследвания**. Доколкото самите предприятия създават звена за развойна дейност в рамките на своите бюджети и организационна структура, приносът на частното финансиране определено има своето значение. Въпреки това, **двете системи за финансиране на научни изследвания остават откъснати една от друга** и без допълване между тях. По този начин не се адресират основни структурни проблеми на екосистемата – недостатъчно публично финансиране, както и слабо използване на научните постижения, в резултат на публично финансиране.

Допълнителен възпиращ фактор за развитието на научноизследователската и иновационната екосистема в страната е **фрагментацията на политиките и инструментите**. Липсва последователна и всеобхватна визия, която би могла да се превърне в холистична рамка за научните изследвания и иновации с измерими цели. Към момента е налице сериозно разминаване между националните програми и/или инструменти за научни изследвания и иновации.

Затова си поставяме следните основни цели, които изискват съществено усъвършенстване на нормативната база и механизмите за координация и финансиране:

- 1) *Осигуряване на ефективно използване на финансовите средства за наука, като се обвържат с постигането на резултати, както фундаменталните, така и приложните изследвания.*
- 2) *Увеличение на нивата на инвестиции от частния сектор в приложни научни изследвания и експериментално развитие чрез въвеждането на финансови и други стимули.*
- 3) *Създаване на фокусирани инструменти – финансови, координационни и институционални, които подпомагат приложните научни изследвания и комерсиализацията на резултатите, както и насърчаване на предприемаческата култура във ВУ*

Следствие от дългогодишното недофинансиране на системата на научните изследвания е **загубата на научен капацитет**. В резултат, значителна част от научните групи са ограничени в своето развитие, в публикуването на научни резултати във водещи научни списания и в използването на необходимата апаратура. Много научни групи постепенно губят позиции в международната научна общност и продължават да пропускат значителни възможности за привличане на средства по рамковите програми на ЕС. Този факт допълнително усилва отрицателните демографски процеси сред научната общност – застаряване на научния състав и продължаване на „изтичането на мозъци“, както и значително по-нисък брой учени на 1 млн. население в сравнение със средните стойности за ЕС. Същевременно, процесът на „изтичане на мозъци“ е довел до създаване на силна научна диаспора, която би могла да подкрепи развитието на научните изследвания и иновациите в България.

Затова дефинираме следните цели, свързани с повишаване на капацитета и възможностите за дългосрочно развитие на научната общност:

- 1) *Създаване на условия и механизми за повишаване на научния капацитет и изграждане или възстановяване на капацитета в научни области, в които той липсва.*
- 2) *Стимулиране кариерното развитие на учените, надграждане на техните умения и развиване на нови умения за отворена наука, работа с големи данни и валоризация на научни резултати; Приоритетно подпомагане на научните изследвания с участие на млади учени и въвеждане на стимули за привличане на повече таланти към научна кариера в страната.*
- 3) *Подкрепа за интернационализацията на научната дейност в страната и участието в международно научно сътрудничество, включително и чрез използване на капацитета на българската научна диаспора в чужбина, както и междусекторна мобилност и привличане на изследователи от други държави.*

Прякото проявление на връзката между научната общност и бизнеса е **процесът по трансфер на знания и технологии**. Той изисква ясна законова регламентация, стимули за

осъществяване на дейности по трансфер на знания и технологии и квалифицирани експерти във висшите училища и научни организации.

Законодателството в България позволява изобретателят да участва в комерсиализацията на научните резултати, докато правата на интелектуална собственост остават в съответното висше училище или институция. Но **взаимоотношенията между научната общност и бизнеса остават на ниво договори за сътрудничество и на практика трансфер на знания и технологии не се реализира.**

Липсва единен за екосистемата правен акт, който да регламентира принципите и правилата, по които да се осъществява трансфер на технологии и знания генерирани в научните организации и във висшите училища в резултат на публично финансиране. Към настоящия момент, съществуват правни основания за реализиране на дейности по трансфер на технологии в Закона за висшето образование и в Закона за Българска академия на науките, но те не са достатъчни за създаване на реални условия за комерсиализация на научните резултати.

В допълнение, **липсват адекватни стимули за комерсиализация и ускоряване на технологичния трансфер.** Висшите училища и научните организации извършват ограничена лицензионна дейности/или отделяне на дейности в търговски дружества (spin-off компании). Разработените от висшите училища и научни организации политики за защита на интелектуалната собственост не предлагат правила и процедури за определяне на ползите за изобретателя, чиито изобретения се комерсиализират. Към момента не са налични инструменти, които подпомагат пряко дейности за трансфер на знания и технологии и/или да предоставят финансиране за защита на интелектуална собственост и комерсиализация.

Не на последно място по важност е **липсата на достатъчно квалифициран и мотивиран екип във висшите училища и в научните организации,** който да осъществява дейности по трансфер на знания и технологии.

Затога поставяме следните цели, свързани със създаването на работещи условия за осъществяване на връзката бизнес – наука:

- 1) *Формулиране на основните принципи, правила и обхват на политиките за управление на интелектуалната собственост във висшите училища и научни организации.*
- 2) *Стимулиране на трансфера на знания и технологии, чрез регламентиране на правилата за създаване на търговски дружества от висшите училища и научни организации; осигуряване на устойчиво публично финансиране на офисите за технологичен трансфер и на дейности за защита на интелектуална собственост.*

- 3) *Осигуряване на механизъм за постоянно обучение на експертите, които се занимават с трансфер на знания и технологии във висшите училища и в научните организации.*

Идентифицираните по-горе проблеми са адресирани в настоящата Концепция за Закон за насърчаване на научни изследвания и технологии.

3. Обхват на Закона за насърчаване на научните изследвания и на иновациите

3.1. Общи положения

Законът ще урежда обществените отношения между **участниците в научноизследователската и иновационна екосистема в страната по провеждане на държавната политика за насърчаване на научните изследвания и на иновациите**. Новият Закон ще разшири и конкретизира обхвата на действащия към момента ЗНИИ като регламентира функциите на участниците в научноизследователската и иновационната екосистема за осигуряване на фокусирано, синхронизирано и основано на обща национална стратегическа визия инвестиране на публичните средства в научни изследвания и иновации.

Повишаването на размера на публичните разходи за научноизследователска и развойна дейност до 1% от БВП е обосновано, ако финансирането е резултатно ориентирано и води до използване на пълния за страната вътрешен и външен научноизследователски и иновационен потенциал. Ето защо, освен принципите на етичност, прозрачност, публичност, достъпност и приложимост, Законът ще прокламира принципите за (1) ефективно, резултатно ориентирано използване на публичното финансиране за научни изследвания и иновации, основани на научни изследвания, (2) утвърждаване и развитие на междусекторното, междуинституционалното и международно сътрудничество, и (3) привличане на учени от чужбина и реинтеграция на представители на българската диаспора към националната научноизследователска и иновационна екосистема.

Законът ще създаде условия за насърчаване на научните изследвания, които са базирани на научни методи в търсене на ново познание. Законът ще възприеме следната класификация на научните изследвания: (1) **фундаментални**, които представляват експериментална или теоретична дейност, предприета с основна цел придобиване на нови знания за фундаменталните причини за явленията или наблюдаемите факти, без да се цели каквото и да е пряко търговско приложение или използване, (2) **приложни**, свързани с изследователска дейност, предприета с цел придобиване на нови знания, които са насочени към специфични и/или приложни нужди и (3) **експериментално развитие**, което е систематична дейност, базирана на знания, придобити от научни изследвания и практически опит, и създаване на допълнителни такива, които са насочени към производството на нови продукти или процеси или към подобряване на съществуващи продукти или процеси.

Финансирането на научни изследвания ще се организира според нивото на технологична готовност (НТГ), дефинирано в 9-степенна скала, както следва:

- НТГ 1 – Наблюдавани фундаментални принципи
TRL 1 - Basic principles observed
- НТГ 2 – Формулирана технологична концепция
TRL 2 - Technology concept formulated
- НТГ 3 – Аналитична технологична концепция, доказана с експеримент
TRL 3 – Experimental proof of concept
- НТГ 4 – Технология, валидирана в лабораторна среда,
TRL 4 – Technology validated in lab
- НТГ 5 – Технология, валидирана в съотносима среда,
TRL 5 – Technology validated in relevant environment
- НТГ 6 – Технология, демонстрирана в съотносима среда,
TRL 6 – Technology demonstrated in relevant environment
- НТГ 7 – Системен прототип, който показва функционирането си в работна среда
TRL 7 – System prototype demonstration in operational environment
- НТГ 8 – Завършена и сертифицирана технологична система,
TRL 8 – System complete and qualified
- НТГ 9 – Действителна технологична система доказана в работна среда
TRL 9 – Actual system proven in operational environment

Законът ще създаде условия за насърчаване на иновациите, които са основани на научни резултати, и трансферът на знание и технологии¹, който се определя като всеки процес, чиято цел е придобиване, събиране и споделяне на конкретни и латентни знания, включително умения и компетенции по отношение както на стопански, така и на нестопански дейности.

3.2. Система от стратегически и оперативни документи

Законът ще регламентира създаването, обхвата, оценката и съгласуваността на стратегическите и оперативните документи, чрез които се изпълнява политиката за насърчаване на научните изследвания и на иновациите.

По отношение на научните изследвания стратегическият документ е Националната стратегия за развитие на научните изследвания. Стратегията се приема от Народното събрание по предложение на Министерския съвет. Министърът на образованието и науката създава организация за разработването и съгласуването на Стратегията със заинтересованите страни, преди представянето ѝ на Министерския съвет за одобрение.

---

¹ Оттук насетне в документа като взаимозаменяеми ще се използват понятията „трансфер на знания и технологии“ и „технологичен трансфер“.

Министърът отговаря за периодичното информиране на Министерския съвет за напредъка по изпълнението на Стратегията.

По отношение на иновациите стратегическият документ е Иновационната стратегия за интелигентна специализация. Стратегията се приема от Министерския съвет по предложение на министъра на иновациите и растежа. Той създава организацията за разработването и съгласуването на Стратегията със заинтересованите страни, преди представянето ѝ на Министерския съвет за приемане.

Реализирането на Националната стратегия за развитие на научните изследвания и на Иновационната стратегия за интелигентна специализация се осъществява чрез изпълнението на програми, финансирани от националния бюджет и от ЕСИФ. **Законът регламентира създаването, управлението и оценката на (1) рамкова програма за научни изследвания и (2) рамкова програма за иновации.** Двата документа ще бъдат със седемгодишен срок и ще се приемат от Министерския съвет след съгласуване със заинтересованите страни, включително Съвет за интелигентен растеж към МС, и одобрение от Инвестиционния съвет.

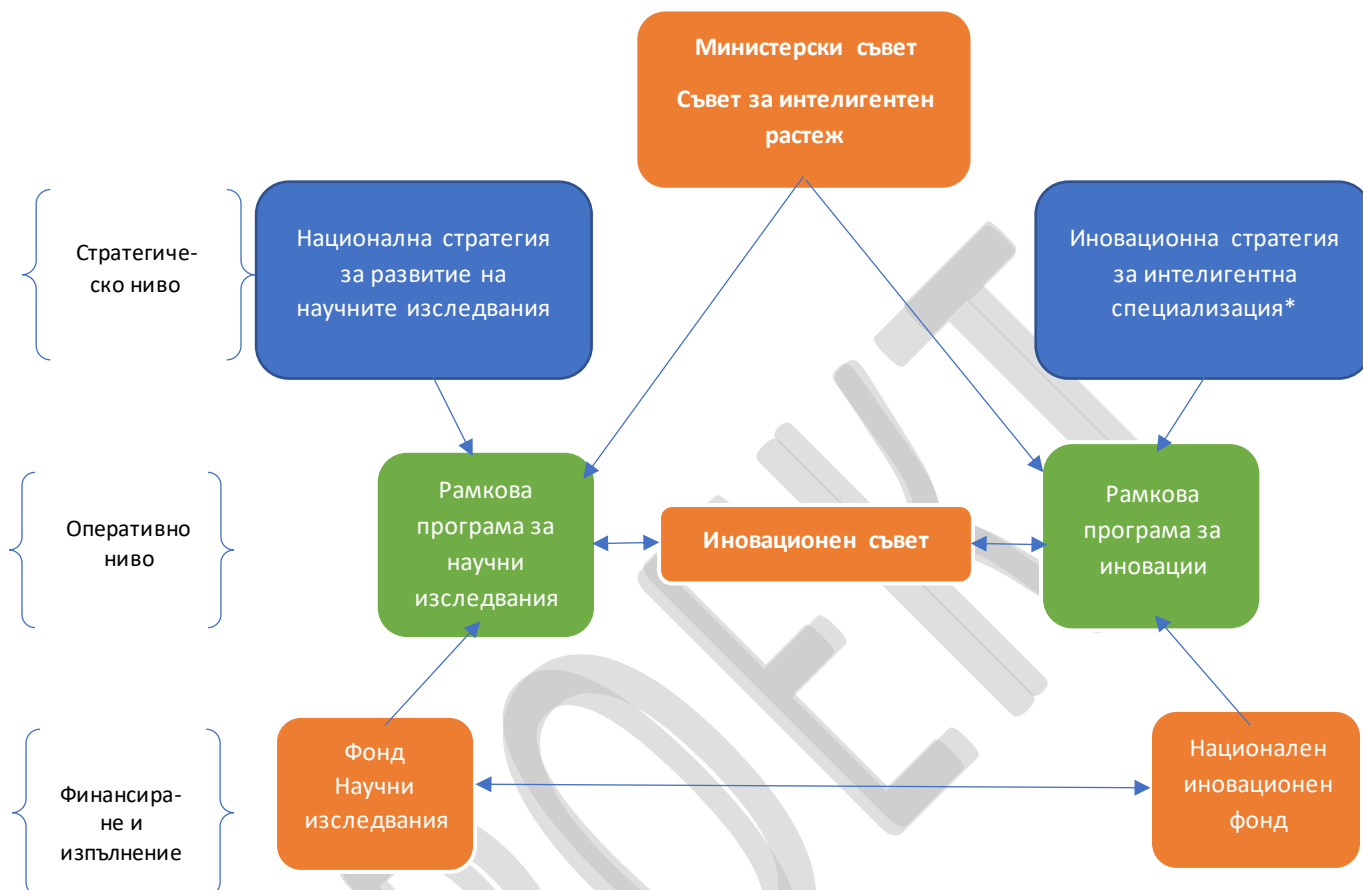
Рамковата програма за научни изследвания ще очертава научните области, в които ще се инвестират публични средства за фундаментални, приложни изследвания и експериментално развитие с технологична готовност (TRL) от 1 до 4. Тя ще се реализира, чрез финансиране на проекти на учени или група учени от фонд „Научни изследвания“.

Рамковата програма за иновации ще очертава основните иновационни области, в които ще се инвестират публични средства за реализирането на технологична готовност (TRL) от 4 до 7 и за технологичен трансфер (TRL) 8 и 9, като не се изключва финансиране на TRL от 1 до 3, ако съответните научни изследвания са необходими или имат голям потенциал за развитие към следващите нива. Тя ще се реализира посредством финансиране на проекти на бизнеса от Националния иновационен фонд.

Наблюдението и оценката на двете рамкови програми ще се осъществява от Иновационен съвет. Наблюдението ще се извършва на годишна база, а оценката ще бъде междинна и окончателна.

Графика 1: Визуализация на системата от стратегически и оперативни документи, финансиране и звена на изпълнение

*ИСИС може да бъде доразвита или надградена в бъдеще и с други стратегически документи, свързани с политиката за иновации

3.3. Субекти на научноизследователската и иновационна екосистема

Законът ще се прилага спрямо институциите и организациите, които отпускат или получават финансиране с публични средства, за да извършват научни изследвания, да разработват иновации и да осъществяват трансфер на знания и технологии.

Като водещи институции, които финансират научни изследвания и иновации с публични средства, ще се посочат Министерството на образованието и науката и Министерството на иновациите и растежа с техните структури. Законът ще очертае ролята и на други органи на изпълнителната власт (напр. министри), самостоятелно извършващи или подкрепящи провеждането на научни изследвания с публично финансиране.

Като елементи на научноизследователската и иновационната институционална екосистема ще се посочат висшите училища в страната с техните структури, Българска академия на науките, Селскостопанска академия и други научни организации, в това число и „Център за заразни и паразитни болести“ към Министерството на здравеопазването, „Национален център по радиобиология и радиационна защита“ към Министерството на здравеопазването, „Институт по метеорология и хидрология“ към Министерството на околната среда и водите.

Законът допълнително ще **конкретизира понятието за научна организация** като юридическо лице или обединение от юридически лица, извършващи научни изследвания в изпълнение на многогодишна научна програма, приета в съответствие с Националната стратегия за развитие на научните изследвания (2017 – 2030 г.) и/или с Иновационна стратегия за интелигентна специализация. Чрез ясното регламентиране на понятието „научна организация“ се **цели създаването на институционална устойчивост и възможности за публично финансиране на научни изследвания.**

Законът ще уреди правния статут на **центровете за върхови постижения (ЦВП) и центровете за компетентност (ЦК) и другите видове научно-изследователска инфраструктура:**

- 1) **Центровете за върхови постижения** ще се определят като „научни комплекси на най-високо ниво с добре определена собствена организационна структура, в които висококвалифицирани учени провеждат научни изследвания в съответствие с най-добрите световни стандарти и практики, съобразно собствена програма за научни изследвания“.
- 2) **Центровете за компетентност** ще се определят като „научни комплекси на най-високо ниво с добре определена собствена организационна структура, в които висококвалифицирани учени и технологични разработчици осъществяват по напълно интегриран начин научни изследвания и технологичното развитие в съответствие с най-добрите световни стандарти и практики“.

Законът ще уточни, че **ЦВП и ЦК се създават от едно или повече юридически лица** (участници в научноизследователската екосистема), **обединяващи усилията си за изпълнение на посочените критерии и споделящи резултатите от дейността** (партньори). Ще се даде възможност на партньорите да учредят по реда на Закона особен вид юридическо лице – „оператор на ЦВП“ / „оператор на ЦК“, на което по специален ред да прехвърлят правомощия за управление на ЦВП/ЦК, вкл. представителни правомощия за сключване на договори с трети страни, възлагащи извършването на определени научни изследвания.

Конкретните количествени и/или качествени критерии, на които следва да отговарят ЦВП и ЦК, процедурите за тяхната регистрация и периодична атестация ще бъдат регламентирани в наредба към Закона, приета от министъра на образованието и науката.

В преходните разпоредби ще се уреди статута на съществуващите ЦВП и ЦК, изградени по процедури по приоритетна ос 1 на Оперативна програма „Наука и образование за интелигентен растеж“ (ОП НОИР) през програмния период 2014 – 2020 г.

Законът ще урежда реда и условията за задължителното вписване на научните организации в централизиран публичен регистър, воден от Националния център за информация и документация. Ще бъде разработен механизъм за оперативен обмен на информация и данни с Националния статистически институт. Подробна уредба на процедурата по водене на регистъра ще се съдържа в наредба, издадена към Закона, чието разработване ще се осъществи след консултации със заинтересованите лица.

3.4. Формиране на държавната политиката за насърчаване на научните изследвания и на иновациите

Държавната политика в областта на насърчаване на научните изследвания и на иновациите ще се определя от Министерския съвет и ще се осъществява от органите на изпълнителната власт, съгласно техните отраслови компетенции.

Компетентни органи по смисъла на закона са министърът на образованието и науката, министърът на иновациите и растежа и други органи на изпълнителната власт (напр. министри), самостоятелно извършващи или подкрепящи провеждането на научни изследвания с публично финансиране.

Министърът на образованието и науката формира държавната политика в посочената област. По отношение на политиката за научни изследвания министърът ще отговаря за подготвяне, наблюдение и оценка изпълнението на **Национална стратегия за развитие на научните изследвания, която ще се приема от Народното събрание**. Той, също така, ще отговаря за изготвянето и представянето на Министерския съвет на **годишен доклад за състоянието на научните изследвания в страната**. Резултатите от годишната оценка, съдържаща се в доклада ще бъдат обвързани с бюджетните трансфери към висшите училища за научна или художествено-творческа дейност. *Подробности са представени в точка 3.5. Насърчаване на научните изследвания.*

Министърът ще организира и подпомага българското участие в международни научни партньорства и научни мисии, както и други съвместни инициативи по рамковите програми на Европейската комисия за научни изследвания и иновации. Той ще осъществява контрол върху дейността на фонд „Научни изследвания“.

Министърът на иновациите и растежа формира държавната политика в посочената област. Той ще отговаря за подготовката, наблюдението и оценката на **Национална иновационна стратегия за интелигентна специализация**. Той ще участва в разработването на политиката по защита на интелектуалната собственост и права върху научни изобретения, на нови модели и форми за технологичен трансфер и комерсиализация на научноизследователски продукти и за развитие на капацитета в сферата.

Министърът ще организира популяризирането на българския научен потенциал сред бизнеса, чрез разработването и изпълнението на дългосрочна маркетингова стратегия. Основна цел на Министерството на иновациите и растежа е постигане на Иновативна България с икономика, базирана на знанието и интелигентния растеж чрез мерки в сферата на образованието, цифровите умения, науката, иновациите, технологиите и взаимовръзките между тях.

Министърът на иновациите и растежа ще осъществява контрол върху дейността на Националния иновационен фонд. *Подробности са представени в точка 3.4. Насърчаване на иновациите, основани на научни резултати.*

Координация при формиране и изпълнение на политиката

Институционалната координация на държавната политика в областта на научните изследвания и иновациите ще се осигури чрез създаването на Иновационен съвет. Съветът ще е постоянно действащ съвещателен орган към министрите на образованието и науката и на иновациите и растежа. Съветът ще бъде съпредседателстван от двамата министри. Негови членове ще бъдат водещи експерти в различните научни направления от страната и чужбина, излъчени от научни организации, иноватори и бизнес лидери. Представителите на бизнеса ще бъдат поне 1/3 от състава на борда. Те ще бъдат определени след прилагането на прозрачна процедура за избор и ще имат 5-годишен мандат.

Иновационният съвет ще предлага политики и области за развитие на иновациите и свързаните с тях научни изследвания, включително като консултира Рамковата програма за научни изследвания и Рамковата програма за иновации.

Структурата, функциите и правомощията на Иновационния съвет ще бъдат подробно уредени в Правилника за неговата организация и дейност, приет от министъра на образованието и науката и министъра на иновациите и растежа.

Допълнително, за да се осигури функционално интегриране на политиката за насърчаване на научни изследвания и на иновации в секторните политики, Законът ще изисква осигуряването на **един секретар, отговарящ за научните изследвания и иновациите в даден социално-икономически сектор (ресорно министерство), който да бъде излъчен от научната колегия в съответната научна област и който да бъде назначен на позицията „секретар по наука“ с дългосрочен ангажимент, за да подпомага дейността на всеки орган на изпълнителната власт натоварен с правомощията да извършва или да стимулира извършването на научни изследвания с публично финансиране.** Секретарите по наука ще подпомагат ръководителите на съответните секторни администрации в процеса по събиране и верификация на данните за изпълнението на индикаторите по Националната стратегия за насърчаване на научните изследвания. Тяхната роля е важна за осигуряване на доказателства за ефективното изразходване на финансовите средства за

подкрепа на научните изследвания. **Мрежата от секретари по наука и иновации методически ще се координира от министъра на образованието и науката, а резултатите от дейността им ще се отчитат пред Иновационния съвет.** Секретарите ще имат и важна роля да дават обратна връзка или т.н. “бърза писта” за идентифициране на социални и икономически предизвикателства, пред които е изправена страната в приоритетни области - здравеопазване, земеделие, енергетика и др. Секретарите за наука и иновации ще изпълняват и функциите на научни дипломати при комуникирането на решенията на органите на изпълнителната власт, основани на научното познание.

При изпълнението на политиката за насърчаване на научните изследвания и на иновациите координацията ще се реализира чрез синхронизираното разработване на работните програми за научни изследвания и за иновации. Разработването на програмите ще се координира от съответния ресорен министър. Програмите ще се изработят с пълноправното участие на представителите на организациите, включени в научноизследователската и иновационната екосистема, като се следват принципите, описани по-горе: ефективност и ефикасност, сътрудничество и привличане на българската диаспора.

3.5. На сърчаване на научните изследвания

Насърчаването на научните изследвания ще е структурирано като процес, обхващащ (1) финансовото осигуряване и стимулиране на научните изследвания, (2) финансиране развитието на научната инфраструктура с публични средства и уреждането на условията за широк достъп до нея, (3) уреждането на други форми на съвместно ползване на ресурси – програми, лекции, научни резултати, бази данни, отворена наука.

Фонд „Научни изследвания“

Финансирането на научни изследвания ще се осъществява преимуществено от фонд „Научни изследвания“, чиито статут към момента се урежда от ЗННИ. Фондът ще е второстепенен разпоредител с бюджетни средства към министъра на образованието и науката. **Органи на управление на Фонда ще са изпълнителният съвет, председателят на изпълнителния съвет и управителят.** Министърът на образованието и науката определя състава на изпълнителния съвет с мандат 4 години. Устройственият правилник на Фонда ще регламентира разпределението на функциите между органите на управление, включително тези, свързани с представителност, организиране, координиране и контролиране на дейността, популяризиране на националния научен потенциал сред бизнеса и обществото като цяло и други.

Приходите на Фонда ще се формират основно от средства от държавния бюджет. Фондът ще подпомага (1) фундаментални научни изследвания, (2) приложни научни изследвания и (3) експериментално развитие с технологична готовност TRL от 1 до 4, като фокусът ще бъде върху фундаментални научни изследвания.

Изпълнителният съвет ще приема, актуализира и следи за изпълнението на 7-годишна рамкова програма за научни изследвания на Фонда. Програмата се утвърждава от министъра на образованието и науката. Продължителността на рамковата програма трябва да е съобразена с цикъла на изпълнение на Националната стратегия за насърчаване на научните изследвания, да е в синергия с рамковата програма на ЕС и да осигурява устойчиво развитие на всички основни научни направления в страната. Рамковата програма ще се фокусира върху финансирането на фундаментални научни изследвания. Научните области, които ще се финансират, се определят с рамковата програма, като се цели постигане на баланс в научните области.

Рамковата програма ще се изпълнява чрез проекти, подбрани чрез конкурентно или директно предоставяне на финансиране. Подборът на проекти ще се основава на високото ниво на планираните научни изследвания и компетентността на научните колективи. **Оценката се осъществява от оценители - независими експерти,** като оценяването се провежда от временни научно-експертни комисии към Фонда. Оценителите - учени от страната или от чужбина, се включват в списъка с оценители чрез ежегодна покана от Фонда. Проектното финансиране чрез конкурсите трябва (1) да осигурява условия за провеждане на научни изследвания на световно ниво и по този начин да подпомага публикационната активност, която ще се следи въз основа на международно признати показатели (2) да води до кариерно развитие на учените на всички нива на тяхната кариера - млади учени, докторанти, постдокторанти, утвърдени и водещи учени (3) да подпомага интеграцията в европейското изследователско пространство и международната научна общност, (4) да съответства на принципа за равнопоставеност на половете, (5) да зачита принципите на отворена наука, отчитайки свободата на изследователя да публикува резултатите по определен от него начин.

Министър на образованието и науката

Министърът на образованието и науката има задължение да изготвя ежегоден доклад за състоянието на научните изследвания. Докладът ще се подготвя въз основа на подадена от ВУ и научните организации информация по изпълнението на целите и индикаторите на Националната стратегия за развитие за научни изследвания.

Процесът по подготовка на ежегодния доклад за състоянието на научните изследвания и на годишната бюджетна процедура ще се съвместят, така че да се гарантира обвързването на поэтапно увеличение на средствата за научна или художествено-творческа дейност с постигнати реални резултати от ВУ, съгласно чл.91,ал.9 от Закона за висшето образование.

Министърът на образованието и науката ще има задължение да организира подготовката на общи рамкови правила за достъп до научната инфраструктура, изградена с публични средства. Необходимо е да се осигурят ясни, справедливи и прозрачни процедури за достъп до научната инфраструктура както за научната общност, така и на бизнеса. При

подготовката на правилата ще вземат участие заинтересованите страни. Правилата ще бъдат съобразени с правния режим на държавните помощи. Правилата ще бъдат приети чрез наредба на министъра на образованието и науката. Тяхното допълнение и изменение ще може да се иска от собственици и/или ползватели на инфраструктурата.

За насърчаване на научните изследвания, министърът на образованието и науката ще разработва и изпълнява политика за „хоризонтална проходимост“ между академичните среди и бизнеса. Министърът на образованието и науката ще има задължение да организира периодичната международна оценка на научните организации и висши училища

Други органи на изпълнителната власт

Законът ще регламентира **как средствата**, които органи на изпълнителната власт получават от държавния бюджет за наука, могат **да бъдат обвързани с постигането на резултати**, които пряко водят до изпълнение на Националната стратегия за насърчаване на научните изследвания.

3.6. Наसърчаване на иновациите, основани на научни резултати

Министерство на иновациите и растежа ще отговаря за развитието на благоприятна среда за растеж на българската икономика, включително и чрез трансфер на знание и технологии.

Национален иновационен фонд

По силата на Закона ще се създаде **Национален иновационен фонд като инструмент за финансиране**. Приходите на Фонда се формират от средства от държавния бюджет, като може да се привличат и частни средства.

Към настоящия момент НИФ насърчава разработването на иновации по научноизследователски и развойни проекти, като финансира иновации, които не са достигнали все още до пазара. Обособен е като звено в Изпълнителна агенция за насърчаване на малките и средни предприятия (ИАНМСП), която е второстепенен разпоредител към Министерството на иновациите и растежа. НИФ разпределя публичен ресурс чрез една покана на годишна база.

Стратегическата цел на Националния иновационен фонд е да повиши конкурентоспособността на българската икономика чрез насърчаване на пазарно ориентирани приложни изследвания и да създаде среда за частни инвестиции в иновации. Макар да съществува от 2004 г., през последното десетилетие се наблюдава липса на гъвкавост и адекватност на функциите и възможностите на Фонда да реагира на променящата се икономическа среда. Това основно се дължи на факта, че към момента **липсва достатъчно устойчива законова рамка за съществуването на Фонда**.

За пълното оползотворяване на потенциала на иновациите, в които участват изследователи, предприемачи, стартъп компании, промишлени предприятия и обществото

като цяло, **е необходимо НИФ да се превърне в едно от ключовите звена за реализиране на иновационните политики в България.**

С реформата и регулирането на Фонда в рамките на новия Закон за насърчаване на научни изследвания и иновации **ще се направят промени в следните области**, за което се очаква обратна връзка от заинтересованите страни в рамките на общественото обсъждане:

- ✓ Преструктуриране на управлението на НИФ, предвид на наличието към момента на слаба управленска структура;
- ✓ Създаване на ясна рамка за функционирането на НИФ: въвеждане на правила и стандарти (вкл. за дефиниране на „новост“/“иновативност“), ясен модел за качество и оценка на проектите (включително с въвеждането на международна външна оценка, peer review), както и прозрачни критерии за мониторинг и възможности за оценка и въздействието на иновациите;
- ✓ Създаване на по-адекватна и по-гъвкава системна организация на Фонда, което ще позволи провеждането на повече от една конкурсна процедура в рамките на една година;
- ✓ Оптимизиране на системите за управление и контрол на НИФ и въвеждане на система за управление на риска;
- ✓ От гледна точка на правилата за държавна помощ, за да се осигури по-гъвкав дизайн на процедурите за финансиране, ще се използват възможностите за индивидуална нотификация към Европейската комисия в контекста на Рамката за държавна помощ за научни изследвания, развитие и иновации, освен помощта, която е в съответствие с Регламент (ЕО) № 651/2014.

С оптимизирането на работата на Фонда, той ще отговори адекватно на съвременните предизвикателства и нуждите на българската икономика, както и на отделните участници в иновационната екосистема. С въвеждането на нови инструменти, съвместни програми бизнес - академия, акселераторски програми и съвместни участия в Европейското научно пространство (ЕНП) ще се посрещнат потребностите от модернизирани политики в областта на научните изследвания и иновациите.

Ключова промяна се отнася до възможността за обмен и информация на практики и координация между двата основни публични фонда в сектора (НИФ и ФНИ), както и изграждане на модел за координация и съвместни програми между тях. Използването на публичните научни резултати следва да се превърне в мост между двата фонда.

Фонд „Научни изследвания“ и Националният иновационен фонд взаимно ще се информират за финансираните от тях проекти. По този начин ще се гарантира липсата на двойно финансиране, ще се създадат реални условия за синергия между финансиращите органи и ефективно използване на ресурсите им. Информацията от фонд „Научни изследвания“ ще подпомага **първоначалната преценка за същността и потенциала за**

практическо приложение на научните изследвания. *Подробности са представени в т.3.8. Наблюдение и оценка изпълнението на политиката.*

В рамките на общественото обсъждане на Концепцията за Закон за насърчаване на научните изследвания и на иновациите ще се извърши преглед на нормативната уредба за идентифициране на наличието и ефективността на различни стимули за частни инвестиции в научни изследвания и иновации, за подобряване на рамката за отчетност на материалните и нематериални активи.

3.7. Подкрепа за осъществяване на технологичен трансфер

Законът ще въведе **единен за всички модел на „институционална собственост“ при регламентиране на правоотношенията между учени, висши училища и научни организации** във връзка с правата върху интелектуалната собственост, възникнала при изпълнението на **научни проекти, финансирани с публични средства**. Моделът на „институционалната собственост“ е най-широко разпространеният в света през последните десетилетия и се приема за ключов елемент при ускоряването на трансфера на знания и технологии.

Разработването на политики за управление на интелектуалната собственост от висшите училища и научните организации ще бъде регламентирано със Закона. Чрез наредба на министъра на иновациите и растежа ще се определят обхватът, водещите принципи, процедурите и редът за осъществяване на трансфер на знания и технологии, в това число управление на интелектуалната собственост при зачитане правата на изобретателя и на собственика на научната инфраструктура, мандат и процедури за работа на офисите за технологичен трансфер (ОТТ), конфликт на интереси, стимули при комерсиализация и други.

Законът ще създаде условия за създаване и управление на търговски дружества от висшите училища, чрез които да се осъществява ефективно управление на притежаваните от тях права на интелектуална собственост. Ще бъдат уредени въпросите за участието на висшите училища и научните организации в търговски дружества, разпределението на средствата от търговска дейност, покриването на разходи за регистрация на интелектуална собственост и нейното ефективно управление.

Финансирането на дейности по технологичен трансфер от държавния бюджет ще се реализира чрез Националния иновационен фонд в две направления: (1) финансиране на оперативните разходи на ОТТ и (2) подкрепа на дейностите по технологичен трансфер, които се реализират от ОТТ. Законът ще изисква офисите за технологичен трансфер да се управляват от ръководител, чиято дейност е обвързана с постигането на ключови индикатори за ефективност, например сключени договори с бизнеса, заявления за международни патенти, привлечено частно финансиране, управление на интелектуалната собственост и други.

Законът **предвижда създаването на единно национално звено**, което ще обучава и ще оказва методическа помощ на звената за технологичен трансфер във висшите училища и институти (това може да са ОТТ или НИС) по отношение на интелектуалната собственост и възможните стратегии за тяхна защита. Националното звено ще реализира обучителна програма, ще подпомага създаването на мрежа на ОТТ и НИС, която допълнително да подпомага експертите по технологичен трансфер чрез споделяне на добри практики и опит.

3.8. Наблюдение и оценка изпълнението на политиката

Наблюдението и оценката на изпълнението на стратегическите и програмните документи, приети по реда на Закона, ще се извършва от министъра на образованието и науката. Анализът на постигнатите резултати в областта на научните изследвания ще се основава на информация, която се събира систематично от Национален център за информация и документация. Националният център ще поддържа единна информационна система/портал за генериране на справки за организации, финансиране и резултати. Информационната система ще осигурява връзки между всички бази данни на фонд „Научни изследвания“, Национален иновационен фонд, Национална пътна карта за научната инфраструктура, висши училища и научни организации и др.

Наблюдението на изпълнението на политиката ще се извършва на годишна база, а оценката – един път на три години. Резултатите от наблюдението и оценката ще бъдат представяни на Иновационния съвет за информация и предложения за предприемане на корективни мерки, в случай че има съществено отклонение от изпълнението на стратегическите и програмните документи.